

Arany János

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE

1

Egy szó nyilallott a hazán keresztül,

Egy röpke szóban annyi fájdalom;

Éreztük, amint e föld szíve rezdül

És átvonaglik róna, völgy, halom.

Az első hír, midőn a szót kimondta,

Önnön hangjától visszadöbbene;

Az első rémület kétségbe vonta:

Van-é még a magyarnak istene.

2

Emlékezünk: remény ünnepe volt az,

Mely minket a kétségbe buktatott:

Gyászról, halálról, szív-lesújtva szólt az,

Napján az Úrnak, ki feltámadott.

Már a természet is, hullván bilincse,

A hosszú, téli fásult dermedés,

Készíté új virágit, hogy behintse

Nagy ünneped, dicső Fölébredés!

3

Immár az ég - ah, oly hideg korábban!

Irántunk hő mosolyra engede;

A négy folyó és három bérc honában

Kilebbent a tavasz lehellete;

S melynek halálos - úgy tetszék - elasztá,

Életre pezsdült a kór sivatag;

Lassú folyót önérzelem dagasztja,

Büszkén rohant le a szilaj patak.

4

S fölzenge távol a menny boltos alja,

Gyümölcsshozó év biztató jele,

Hallott korán megdördülő morajja -

Midőn egyszerre villám sújta le.

Széchenyi meghalt - Oh, mind, mind csalékony:

Te víg tavasz-nap! ujjongó mezők!...

Széchenyi meghalt - S e nagy omladékon:

Élünk-e hát mi? búsan kérdezők.

5

Mert élni hogyha nem fájulva tengés,

Olcsó időnek hasztalan soka;

De vérben, érben a vidám kerengés,

Mely szebb jövődő biztos záloga;

Ha célra küzdvén, nagy, nemes, dicsőre,

Így összehat kezünk, szivünk, agyunk,

Vezérszó: ildom, a zászlón: előre! -

Ő az, ki által lettünk és vagyunk.

6

Megrontva bűnöd és a régi átok,

Beteg valál, s nem érzéd, oh magyar;

Nép, a hazában nem volt már hazátok:

Sírt még hogy adna, állt az ős ugar.

S mint lepke a fényt elkábulva issza,

Úgy lőn nekünk a romlás - élvezet;

Egy-két kebel fájt még a multba vissza:

Nem volt remény már, csak emlékezet.

7

De, mely a népek álmait virasztja,

Elhagyni a szelíd ég nem kívánt;

Széchenyit küldé végtelen malasztja

E holttetembe érző szív gyanánt,

Hogy lenne élet-ösztön a halónak,

Bénult idegre zsongító hatás,

Reménye a remény nélkül valónak:

Önérzet, öntudat, feltámadás.

8

Midőn magát ez nem tudá szeretni,

Ő megszerette pusztuló faját.

Oh, nemzetem, ha fognád elfeledni,

Hogyan viselte súlyos nyavalyád?

És mennyi harcot küzde önmagával?

Hány izgatott, álmatlan éjjelen?

Míg bátorító Macbeth-jóslatával

Kimondá: „a magyar lesz” - hogy legyen!

9

Bizton, ezer bajunk közt, megtalálta

Azt, ami fő, s mindent befoglaló:

„Elvész az én népem, elvész - kiálta -

Mivelhogy tudomány nélkül való.”

S míg kétle a bölcs, hátrált a tevékeny,

Bújt az önérdék, fitymált a negéd:

Ő megjelenve, mint új fény az égen,

Felgyújtá az oltár szövétnekét.

10

És ég az oltár. Ím, körébe gyűltünk,

Szétszórt bolyongók a vész idején.

Már is tűzénél szent lángra hevültünk,

Fénye világol sorsunk ösvenyén.

Oh, rakjuk e tüzet, hogy estve nála

Enyhet találjon áldó magzatunk!

Ez lesz a méltó, a valódi hála

Mit a nagy Jóltevőnek adhatunk.

11

De hogy' kövesse nyomdokát az ének?

Némuljon el, lant, gyöngé szózatod.

Hazám tudósi, könyvet nagy nevének!

Klió, te készítsd legdicsőbb lapod!

Évezredek során mit összejegyzél

Honfi-erény magasztos érdemét,

Arany betűkkel ércáblába metszél:

Abból alkossd Széchenyi jellemét.

12

Ird azt, ki a pusztán népét vezérli;

Ki kürtöl, és lerogy a régi fal;

Tarquin előtt ki arcát megcseréli;

Fülepet ostoroz lángajkival;

Ki győzni Athént csellel is szorítja;

Kit bűsz csoport elítél, mert igaz;

Ki Róma buktán keblét felhasítja -

Elég... a példa fáj: Széchenyi az!

Ő szól: s mely szinte már kővé meredten

Csak hátra néze, mint Lóth asszonya,

A nemzet él, a nemzet összeretten,

Átfut szivén a nemlét iszonya;

Szól újra: és ím lélek ül a szemben;

Rózsát az arcra élet színe fest;

Harmadszor is szól: s büszke gerjelemben

Munkálni, hatni, küzdni vágy a test.

Hitel, Világ és Stádium! ti, három -

Nem kézzel írt könyv, mely bölcsel, tanít,

De a lét és nemlét közti határon

Egekbe nyúló hármass pyramid!

Ám, hadd üvöltsön a Számum viharja,

Dőljön nyugatról a sivár homok:

A bújdosók előtt el nem takarja,

Melyet ti megjelöltök, a nyomot.

S lőn új idő - a régi visszacsökkent -

Reményben gazdag, tettben szapora;

A „kisdéd makk” merész sudárba szökkent;

Ifjú! ez a kor: „Széchenyi kora.”

Nézd az erőt: hatása mily töméredek -

De ne imádj: a munka emberé -

Szellem s anyag, honszeretet s önérdek

Mily biztosan lejt a közjó felé.

Majd elborúlni kezde láthatára:

Kik műve által lettünk magyarok;

Nem ügyelénk többé vezérnyomára,

Mi napba néző szárnyas Ikarok.

Oh, hogy riadt fel intő jós-ajakkal! -

S midőn a harc dúlt, mint vérbősz Kain,

Hogy álla tört szívvel, merev hajakkal -

Egy új Kasszándra Trója lángjain!

Hosszú, nehéz, sötét lőn akkor éjünk,

Nyugalma egy álarcozott halál;

S midőn a szív feldobbant, hogy reméljünk:

Nagy szellem! íme, köztünk nem valál.

Oh, mely írigy sors önző átka vett el,

Hogy ébredésünk hajnalát ne lásd? -

Vagy éppen egy utolsó honfi-tettel

Tagadnod kelle - a feltámadást?...

Nem, Üdvezült, nem!... fájdalmunk hevében

Hamvad ne sértse káromló beszéd,

Oh, nézz egedből és örvendj e népen,

Mely soha így még nem volt a tiéd!

Leomlunk sírodon szent döbbenéssel,

A sujtó karra félve ismerünk:

De Antéuszként majd ez illetéssel

Küzdelmeinkhez új erőt nyerünk.

Emléket, oh hazám mit adsz e sírra?

Hová tekintesz földeden, magyar,

Hol Széchenyi nevét ne lásd megírva

Örök dicsőség fénysugárral?

Ha büszke méned edzi habzó pálya,

Ha eszmeváltó díszes körbe gyűlsz,

Ha szárnyakon röpít a gőz dagálya,

Ha tenni, szépre, jóra egyesülsz; -

Duna, Tisza... ez mely prüszögve hordja

Fékét, s szabályhoz törni kénytelen;

Amannak hódol a sziklák csoportja,

S Trajánusz híre újból megjelen;

Az ifju szép Pest, ki bizton ölelve

Nyujt Corvin agg várának hű kezét,

S az édes honni szót selypíti nyelve - -

Széchenyié mindez emlékezet!

Széchenyi hírét, a lángész csodáit,

Ragyogja minden távol és közel:

Áldozni még jerünk - ah, oly sokáig

Nem értők - Széchenyi szivéhez el.

Nem láttuk, e szív néha mit palástol

Hordván közöny havát és gúny jegét:

Hogy óvni gyöngé csíráit fagyástól

Őrizze életosztó melegét.

Értünk hevült, miattunk megszakadt szív,

Te, az enyészet ágyán porladó!

Késő, de tartozott szent hódolat hív:

Egy nemzeté, ím, e hálás adó.

Ei kelle buknunk - haj, minő tanulmány! -

Meg kelle törnöd - oh, mily áldozat! -

Hogy romjaidra s romjainkra hullván,

Adjunk, Igaz! tenéked igazat.

Szentebb e föld, honunk áldott alapja,

Mióta, nagy szív, benne nyúgoszol;

Szentebb a multak ezredévi lapja,

Mióta, nagy név, hozzá tartozol.

Koszorút elő!... morzsoljuk el könnyűnket;

Az istenülés perci már ezek!

Borítsa ünneplő mirtusz fejünket:

Reménnyé váljon az emlékezet.

Nem hal meg az, ki milliókra költi

Dús élte kincsét, ámbár napja múlt;

Hanem lerázván, ami benne földi,

Egy éltető eszmévé fínomul,

Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye,

Amint időben, térben távozik;

Melyhez tekint fel az utód erénye:

Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

Te sem haltál meg, népem nagy halottja!

Nem mindenestül rejt a cenki sír;

Oszlásodat még a család siratja -

Oh, mert ily sebre hol van balzsamír?...

Mi fölkelünk: a fájdalom vigasztal:

Egy nemzet gyásza nemcsak leverő:

Nép, mely dicsőt, magasztost így magasztal,

Van élni abban hit, jog és erő!

(1860.)

*

Jegyzetek

414.Egy szó nyilallott: a hír Széchenyi öngyilkosságáról.

415.remény ünnepe volt az: Széchenyi 1860. április 8-án, húsvét napján oltotta ki életét.

416.elasztta: kiszáradt.

417.fölzenge távol a menny boltos alja: az olaszországi eseményekre céloz; 1860. áprilisában felkelés tört ki Sziciliában a Bourbon-uralom ellen.

418.ildom: magyar nyelvújítási szó a német Klugheit-re, Széchenyi kedvelte.

419.Macbeth-jóslatával: amikor a jóslattal befolyásolni akarunk valakit, illetve a sorsot, hogy teljesedjék (Shakespeare Macbeth című tragédiája nyomán, melyben titokzatos boszorkányok jövődőlésükkel befolyásolják a főszereplőket).

420.„a magyar lesz” - hogy legyen!: Széchenyi híres művének, a Hitelnek utolsó mondata: „Sokan azt gondolják: Magyarország - volt, én azt szeretem hinni: lesz!”

421.negéd: itt: kényeskedő.

422.Felgyújtá az oltár szövétnekét...: megalapította az Akadémiát.

423.Klió: a történetírást pártfogoló múzsa.

424.ki a pusztán népét vezérli: Mózes.

425.Ki kürtöl, és lerogy a régi fal: Józua.

426.Tarquin előtt ki arcát megcseréli: az idősebb Brutus.

427.Fülepet ostromoz lángajkival: Demoszthenész.

428.Ki győzni Athént csellel is szorítja: az ifjabb Brutus.

429.Kit bűsz csoport elítél, mert igaz: Arisztidesz.

430.Ki Róma buktán keblét felhasítja: Themisztoklész.

431.Lóth asszonya: Lót bibliai személy, akinek mint igaz embernek Isten megkegyelmezett Szodoma és Gomora elpusztításakor; Lót felesége a tiltás ellenére visszafordult, hogy megnézzé az égő várost, ezért sóbálvánnyá változott.

432.Hitel, Világ és Stádium: Széchenyi főművei.

433.pyramid: piramis.

339.„kisded makk”: Minden jelenetek jövőendő fényt mutatnak nemzetünknek, minek megjövendőlésére semmivel több jóslói tulajdon nem kell, mint előre megmondani, hogy a kisded makkból, ha meg nem romlott, idővel termő tölgyfa lesz, csak senki el ne gázolja. Széchenyi. (Arany János jegyzete)

434.Ikarok: (Ikaruszok): nem hallgatva intelmére próbálunk elrugaszkodni a földtől.

436.Kain: Káin és Ábel bibliai testvérpár, Ádám és Éva fiai. Az Úr csak Ábel áldozatát fogadta el, ezért Káin megölte testvérét. Az Úr az első gyilkosságra emlékeztető jellel jelölte meg Káin homlokát.

435.Kasszándra: Priamosz trójai király lánya, jósnő a görög mitológiában. Apollón - akinek szerelmét visszautasította - azzal büntette, hogy jóslatait senki sem hitte el, holott azok később beteljesedtek.

437.... éjünk: utalás a szabadságharc elbukása utáni önkényuralmi időszakra.

438.Antéuszként: a görög mitológiában a tenger istenének és a föld istennőjének a fia, akit senki sem győzhetett le, mert anyjától, a Földtől mindig új erőt merített.

439.Ha büszke méned edzi habzó pálya: Széchenyi kért elsőként Pesten engedélyt lóversenyek tartására.

440.Ha eszmeváltó díszes körbe gyűlsz: a Nemzeti Casinót is ő alapította.

441.röpít a gőz: az első gőzvasút megnyitása is az ő nevéhez fűződik.

442.prüsszögve hordja / Fékét: Széchenyi kezdeményezte mindkét folyó szabályozását (a Dunáét Vaskapunál).

443.Trajánusz: az utolsó római hódító, aki meghódította Erdélyt.

444.Nyujt Corvin agg várának hű kezet: célzás a Lánchídra, amely összeköti Pestet Budával.

+

Széchenyi István: Önismeret

(Döblingi kézirataiból) (1875)

Megjelenési adatok: Budapest :

Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T., 1875. – 252 p.

Leírás:

Midőn a legnagyobb magyarnak egy még kiadatlan munkáját közrebocsátjuk, tájékoztatásul szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy ő azt Döblingben, ugyanazon időtájban írta, midőn világhírűvé lett »Blick«-je keletkezett. Az elkeseredett hangulatot, mely az ötvenes években a nemzetet elfogta, Széchenyi az »Önismeret«-ben ugyanazzal a maró és kiméretlen humorral tolmácsolja, mint a »Blick«-ben; sok helyütt a tárgyak is ugyanazok, melyekkel

a »Blick« foglalkozik. Most talán nem egy esetről, nem egy személyről szelídebb kifejezésekkel élne, nem egy dolgot más szempontból ítélné meg, mint akkor; műve azonban, ha csak történeti becset akarnánk is neki tulajdonítani, ragyogó emlék ama sötét éjszakából, hangos szózat az elnyomás némaságából, oly hazafias érzések, oly életrevaló gondolatok tolmácsa, melyek mindenha erős viszhangot fognak költeni a gondolkodók elméjében,

a hazafiak szívében.

<http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=324>

